

AFET İLETİŞİMİ VE AFET İLETİŞİMİNDE MEDYANIN ROLÜ

Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY*

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca dünyanın farklı yerlerinde, farklı zamanlarda teknoloji ve insan kaynaklı çeşitli afetler yaşanmaktadır. Bu afetler büyüklüğüne göre çeşitli ölçeklerde can ve mal kaybına yol açmaktadır. Yaşanan afetlerin birey ve toplum üzerinde yıkıcı etkileri vardır. Önceden öngörülmesi çok mümkün olmayan afetlerin verdiği zararı en aza indirmek için etkin bir afet iletişimi büyük önem taşır. Meydana gelen bir afet sırasında ve sonrasında çeşitli boyutlarda afete maruz kalanlarla onlara yardım etmeye çalışan ekipler arasındaki iletişim, afete maruz kalanlarla aileleri arasındaki iletişim, afete müdahale eden ekiplerin kendi aralarındaki iletişim, resmî kurumlara afetzedeler arasındaki iletişim gibi çeşitli iletişim ortamları oluşmaktadır. Ayrıca afet iletişimi; afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrası iletişim şeklinde gerçekteşmektedir. Bu konularda ülkedeki yöneticilere, ilgili kurumlara, toplumdaki tüm bireylere ve medyaya önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmada konuya ilişkin literatür taraması yapılarak 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen depremlerle birlikte önemi daha da iyi anlaşılan afet ve afet iletişiminin kavramsal çerçevede tanımı yapılmış, afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrası etkili bir iletişim sağlanması için medyanın nasıl bir etkisinin olduğu ele alınmıştır. Özellikle sosyal medyanın afetler sırasında hızlı iletişimi sağlamada oldukça etkili olduğu sonucu konuya ilişkin çalışmalarda sıkça karşımıza çıkan bir değerlendirmedir. Bu yüzden afetler sırasında doğru sosyal medyanın doğru bir haberleşme için etkin kullanılabileceği ancak dezenformasyona sebep olmamak için dikkatli kullanılması gerektiği görülmüştür. Çalışmanın sonunda; afet öncesi, afet sırasında ve sonrasında doğru bir afet iletişiminin oldukça önemli olduğu, bu konuda medyanın önemli rol oynadığı, konuya ilişkin olarak medyanın doğru kullanımı için toplumdaki tüm bireylerin bilinçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Afet, Afet İletişimi, Medya, Sosyal Medya, Afet İletişiminde Medyanın Rolü.

DISASTER COMMUNICATION AND THE ROLE OF MEDIA IN DISASTER COMMUNICATION

ABSTRACT

Throughout human history, various technology- and human-induced disasters have occurred in different parts of the world at different times. Various disasters occur due to These disasters cause loss of life and property at various scales depending on their size. Disasters have devastating effects on individuals and society. Effective disaster communication is of great importance in order to minimize the damage caused by disasters that are unlikely to be predicted in advance. In this regard, the country's administrators, relevant institutions, all individuals in society and the media have important duties. Various communication environments occur during and after a disaster, such as communication between disaster victims and the teams trying to help them, communication between disaster victims and their families, communication between teams responding to the disaster, communication between official institutions and disaster victims. Also disaster communication; Communication takes place before, during and after the disaster.

In this study, by conducting a literature review on the subject, disaster and disaster communication, whose importance was understood better with the earthquakes that occurred in Kahramanmaraş on February

*Öğr. Gör. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, handecagatay.45@gmail.com, 0000-0002-3774-2572

6, 2023, were defined in a conceptual framework, and what effect the media has on ensuring effective communication before, during and after the disaster. is briefly discussed. The conclusion that social media is particularly effective in providing rapid communication during disasters is an evaluation that is frequently encountered in studies on the subject. Therefore, it has been observed that the right social media can be used effectively for accurate communication during disasters, but it should be used carefully to avoid causing disinformation. At the end of the study, it was concluded that accurate disaster communication is very important during and after disasters, that the media plays an important role in this regard, and that all individuals in the society should be made aware of the correct use of the media on the subject.

Keywords: Disaster, Disaster Communication, Media, Social Media, Role of Media in Disaster Communication.

1.GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde ülkemizde Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen ve 11 ili etkileyen depremler birçok vatandaşımızın ölümüne, yaralanmasına, can ve mal kaybına uğramasına yol açmış, toplumu psikolojik, sosyolojik ve ekonomik yönden derinden sarsmıştır. Yüzyılın felaketi olarak değerlendirilen bu büyük felaket sonrası afet iletişiminin önemi bir kez daha gündeme gelmiştir.

Afet, yaşamın normal gidişatını önemli ölçüde etkileyen, toplumsal hayatı sekteye uğratan, halkın baş etmekte zorlandığı, sosyo ekonomik ve fiziki kayıplara yol açan olağanüstü durumlardır (Boztepe Taşkiran, 2023: 359; Şahin ve Demirbilek, 2023: 323; Öztürk ve Demir, 2023: 508). Birleşmiş Milletler, “İnsanlar için can, fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen ve yerel imkanlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları” afet olarak nitelemiştir (Kadıoğlu, 2011: 37).

Dünyanın birçok yerinde hemen her dönemde deprem, sel, yangın, çığ, kasırga, patlama, iş kazası gibi çeşitli afetler, öngörülemeyen bir şekilde meydana gelmekte, can ve mal kaybına yol açmaktadır. Bu bağlamda afetlerin önlenmesi ve yol açabileceği zararlar en az hasarla nasıl atlatılabilir konusu daha fazla gündeme gelmektedir. Afet sonrası oluşan kaos ortamında insanlar sağlıklı iletişim kurmak, doğru bilgi edinmek istemekte ve iletişim araçlarının kullanımı önemli ölçüde artmaktadır.

Bu çalışmada afetler konusunda gerçekleştirilebilecek iletişim faaliyetleri ele alınmıştır. Çalışmanın metodolojisi literatür taraması şeklindedir. Konuya ilişkin çeşitli çalışmalar incelenerek afet yönetiminde iletişimin nasıl bir rol oynadığı araştırılmış, afetlere yönelik olarak etkin, doğru ve diyalojik bir iletişimin önemine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

2. AFET DURUMLARINDA İLETİŞİM VE MEDYANIN ROLÜ

İletişim kelimesi her geçen gün bireysel ve toplumsal alanlarda daha sık kullanılan bir kavram olup farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Latincedeki ortak kılma, paylaşım, bir aradalık anlamına gelen common kelimesinden türeyen iletişim kavramı Türkçede haberleşme, bildirişim ve iletişim kelimeleri ile ifade edilir. İletişim kelimesinin anlamı zamanla genişlemiş, ortak bilgi, ortak duygu, ortak duyarlılık, ortak görüş yaratma anlamlarını da içerir hale gelmiştir (Geçikli, 2019: 219; Güngör, 2020: 45).

Hayatın her döneminde iletişim önemli olmakla birlikte afet dönemlerinde özellikle kriz yönetimi konusunda afet iletişimi oldukça önemli bir konudur (İlgın vd. 2023: 43). Afet iletişimi, afetin planlanması, afete müdahale edilmesi ve afet sonrası iyileşme sürecinin en temel unsuru olup afet durumlarında devletin ve afete müdahale ile sorumlu kuruluşların geleneksel ve sosyal medyayı kullanarak toplumu bilgilendirme, yardım isteme, gerekli emirleri verme, açıklama yapma gibi çeşitli fonksiyonları içerir (Toker, 2016: 251; Usta ve Yükseler, 2021: 252; Sarma, 2021: 828). Medya toplumdaki afetlere ilişkin algıyı reaktif olmaktan ziyade proaktif hale getirmek için kullanılabilir önemli bir araçtır (Sarma, 2021: 828).

Afet durumlarında, kurtarma ve acil müdahale işlemleri sırasında gerek çalışan ekipler gerekse afete maruz kalanlar arasında güvenilir ve sürekli iletişim kurulması en temel ihtiyaçlardan birisidir. Arama kurtarma çalışmalarının etkin bir şekilde gerçekleşmesi ve afetin sebep olduğu hasarın en hafif şekilde atlatılması için hızlı ve etkili bir iletişim çok önemlidir. Fakat afet durumlarında iletişimi sağlayan araçlar ve mevcut alt yapı önemli oranda hasar almakta, bu durum

arama kurtarma çalışmalarını yavaşlatmaktadır (Menon vd. 2016, Zemp, 2010: 46; Yılmaz, 2024). Afet durumlarında genellikle iletişim ağlarının hasar alması sonucu yeterli bilgi akışı sağlanamamaktadır. Bu belirsizlik ortamında iletişim imkanlarının azalması toplumu kaygılandırmakta ve bilgilendirme isteğinin artmasına yol açmaktadır. Böyle bir ortam yaşanan afetin yoğunluğunu arttırdığı gibi, bilgi akışını bozarak verilen hizmetlerin kalitesini düşürmekte, can ve mal kaybının artmasında etkili olabilmektedir. Ayrıca afet durumunda hızlı müdahale yapılabilmesi için hızlı ve doğru bilgi büyük önem taşımaktadır. Oluşabilecek hasarın en az seviyeye düşürülmesi ve afet konusunda bilinçli bir toplumun oluşturulmasında etkin bir iletişim stratejisi önemli rol oynamaktadır. Bu konuda internet temelli iletişim araçları iletişimin hızını arttırmakta aynı zamanda çift yönlü iletişim imknı sunmaktadır. Bu sayede kamuoyuyla etkin ve diyalojik iletişim kurulmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle sosyal medya platformları bu alanda oldukça etkilidir (Cömert Baechler, 2018: 809-810; Usta ve Yükseler, 2021: 252).

Afet iletişim çalışmalarından afet öncesi iletişim ile toplumda farkındalık oluşurmaya ve afetlere hazırlıklı olup direnç kazandırmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilir. Bu çalışmaların amacı herhangi bir afet durumunda mevcut kaynakların neler olduğu, bunlara nasıl ulaşılacağı, nerelerde toplanılabileceği, bu toplanma alanlarına hangi yollarla ulaşılabileceği, afet durumlarında sağlanan temel hizmetlerden nasıl faydalanılabileceğini anlatmaktır. Afet sırasında gerçekleştirilen iletişim çalışmaları ile kamuoyunun söz konusu afet konusunda bilgilendirilmesi amaçlarıdır. Böylece toplumun drstce bilgilendirilmesi, ihtiyaç duyulan kaynaklara ilişkin gerekli yönlendirmelerin yapılması, gereksinim duyulan her türlü desteğin hızlı bir Şekilde sağlanması hedeflenir. Afet sonrası iletişim ise hayatın en kısa sürede normale dönmesi, bireylerin ve toplumun afetle baş etme ve toparlanmasının sağlanması için afet sürecine ilişkin gerekli bilgilendirmelerin yapılması, konuya ilişkin sürekli tedbirlerin alınmasını amaçlayan iletişim faaliyetlerini kapsamaktadır (Zemp, 2010: 49; Usta ve Yükseler, 2021: 255-256; Boztepe Taşkıran, 2023: 360). Tüm bu iletişim süreçlerinde hedef kitlenin özelliklerine ve toplumun ihtiyaına göre kitle iletişim araçları, geleneksel ve dijital iletişim araçları aktif olarak kullanılır.

Afetlere karşı hazırlıklı olma, afet sırasında ve sonrasında neler yapılacağı konusunda toplumu bilinlendirmede medyaya önemli görevler düşmektedir (Soydan ve Alpaslan, 2014: 62). Özellikle afet yönetimi konusunda çalışan kuruluşlar toplumsal destek sağlamak ve kamuoyu ile afete ilişkin çift yönlü bir iletişim kurabilmek için medyayı, özellikle sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır (Yan ve Martinez, 2019: 2519). Latince kökenli bir kelime olan medya sözcüğü; ortam, araç anlamına gelen medium kelimesinin oğulu olup çeşitli bilgilerin bireye ve topluma aktarılması amaçıyla gerçekleştirilen bilgilendirme, eğitim, haber verme gibi birtakım görevleri üstlenen görsel, işitsel ve yazılı iletişim araçları için kullanılan bir kavramdır (Zafer ve Vardarlier, 2019: 356; Bozkurt ve Demir, 2023: 25). Kitle iletişim araçları Şeklinde de adlandırılan medya; toplumu etkileyen olay ve durumlarla ilgili bilgi vermesi, toplumsallaşma ve kültürel devamlılığın sağlanması gibi çeşitli işlevleri yerine getirir. Medyanın kişiler arası ilişki ve alışkanlıkları etkileyip yeniden Őekillendirme özelliği vardır. Bu zellik toplumdaki politik, ekonomik, sosyolojik ve kültürel yapının işleyişini de etkilemekte, toplumsal konularda bilgilendirme yoluyla kamuoyu oluşumuna katkı sağlamaktadır (Ergin ağatay ve zel, 2024: 592). Bu bağlamda afet sürecinde medyanın doğru kullanılarak doğru bilginin topluma aktarılması kamuoyunun sürece ilişkin olumlu katkı sağlamasında etkilidir.

Sosyal medya, kişilerin mekn ve zamana ilişkin bir sınırlama olmadan duygu ve düşüncelerini paylaşabildiği, diğer insanlarla fikir alışverişinde bulunabildiği internet temelli iletişim platformlarıdır (alışkan ve Mencik, 2015: 258; Güzel, 2020: 95; anakı vd. 2022: 884). Fakat toplumun bilgilendirilmesi konusunda medya ve sosyal medya olumlu bir katkı

sağlayabileceği gibi gerçekleştirdiği yayınlarda yanlış bilgiler vererek toplumsal düzeyde bir huzursuzluğa ve kaosa da neden olabilmektedir (Öztürk ve Demir, 2023: 506). Medyada özellikle sosyal medyada paylaşılan yanlış ve sansasyonel haberler kaos ve korku şeklinde başka bir kriz doğurarak daha fazla can ve mal kaybına neden olabilir (Sarma, 2021: 828).

Yaşanan bir afet anında ve afetten sonraki dönemde panik ve kaosu önlemek, doğru bir müdahale planını oluşturup uygulamak amacıyla çeşitli paydaşlarla etkin iletişim kurmak bir zorunluluktur. Bu konuda günümüzde Facebook, X, Instagram gibi sosyal ağlar; aile bireyleri, afete müdahale eden ekipler ve hükümet yetkilileri arasında iletişimi sağlayarak gerekli desteğin verilmesi anlamında oldukça fonksiyonel bir görev üstlenir. Afetler sırasında güvenilir kaynaklardan elde edilen iletişim bilgileri toplumun duyarlılığını ve dayanıklılığını artırır. Toplumda afeti anlaşılabilir hale getirir. Afete müdahaleyi kolaylaştırır (Güler, 2021; Sarman, 2023: 390). Afetler sırasında bireyler kulaktan kulağa yayılan haberlerden ziyade yazılı olarak elde ettikleri bilgilere daha fazla güvenir. Bu konuda yazılı basın ve sosyal medya daha etkin rol oynayabilir. Özellikle sosyal medyanın anlık erişimi sayesinde tüm dünyada halkı afetler konusunda eğitmede ve tehlikelere karşı uyarmak da hayati bir rol oynadığını ortaya koyan birçok örnek vardır (Sarma, 2021: 828). Ayrıca afet dönemlerinde televizyon toplum tarafından güvenilmesi ve geniş kapsamlı bir hedef kitlesi olması yönünden fonksiyonel bir iletişim aracıdır (Koluman vd., 2024: 209).

Afet yönetimi çok boyutlu bir yönetim sürecidir. Afet sırasında paylaşılan bilgilerin etkili olabilmesi için bilginin nasıl elde edildiği, nasıl yorumlandığı, hangi kanallar aracılığıyla paylaşıldığı, bu bilgileri alan kişilerin konuya ilişkin bir farkındalığının olup olmaması önemlidir. Aynı zamanda bilgi doğru bir şekilde ulaşılabileceği bilginin ulaştığı kişilerin ne yapacağını bilmemesi, afet konusunda hazırlıklı olmaması da ayrı bir problem oluşturur. Tüm bu faktörler göz önüne alınarak sağlıklı bir afet iletişimi için kurumların afet öncesi hazırlık yapması gereklidir. Bunun için çeşitli risk grupları ile iletişime geçilerek konuya ilişkin doğru bilginin verilmesi, diyaloga dayalı bir iletişim kurularak konunun bireyler üzerinde kalıcı bir etki bırakması için stratejik düzeyde hazırlıkların yapılması ve gerekli tedbirlerin alınıp planlanması, planların test edilerek uygulanması afetlerin en az hasarla atlatılması konusunda önem taşır (Cömert Baechler, 2018: 816).

Afet sürecinde genelde kriz ortamları oluşmaktadır. Kriz döneminde topluma bilgi vermek, bireyleri ikna ederek gerçekleştirilecek faaliyetler konusunda daha gerçekçi adımlar atılmasını sağlayıp olası risk unsurlarının sonuçlarını hafifletmek etkin iletişim yoluyla gerçekleştirilir (Spence, Lachlan ve Griffin, 2007; Demir, S.T. 2023: 710). Bu iletişim sürecinde medyaya önemli görevler düşmektedir. İletişim aracı olan ve mesaj üretilip dağıtarak toplumun bilgilendirilmesini sağlayan medyanın halka doğru haber ulaştırma konusunda bir sorumluluğu vardır. Medyanın bu sorumluluğunu yerine getirirken etik kurallara uyarak doğru bilgileri aktarması afet sonrası dönemde büyük önem taşır (Tekin ve Yazgan, 2018: 370).

Afet sırasında ve sonrasında diyalojik bir iletişim kurulması halkın yardım eylemi konusunda harekete geçmesinde ve bireyler arasında güçlenme duygusunun yaratılmasında etkilidir. Afet zamanlarında kamuoyuna ilgili ve erişilebilir bilgilerin sağlanması diyalojik iletişimin ön şartıdır. Kurtarma eylemleri hakkında halka doğru bilgi vermek, onların sorularını cevaplamak diyalojik iletişimin önemli unsurlarıdır ve bu konuda çift yönlü iletişim fırsatı sağlanması bakımından sosyal medyanın kullanımı buna imkân vermektedir (Liu vd. 2020: 6; Boztepe Taşkıran, 2023: 361).

Herhangi bir afet durumunda, sürecin doğru yönetilebilmesi için planlamanın doğru yapılıp doğru uygulanması ve bunun sağlanması için de hız ve hassasiyetin göz önünde bulundurulduğu bir

iletişim sisteminin oluşturulması zorunluluktur. Afetler sırasında bilgilendirmede yaşanan kesintiler afete müdahalede başarısızlığa dolayısıyla daha fazla can ve mal kaybına yol açabilir. Bu bağlamda herhangi bir afet durumunda, durumun gereklerine göre hem geleneksel kitle iletişim araçlarını hem de dijital iletişim araçlarını kullanarak gerekli bilgi ve iletişimin sağlanıp en doğru müdahalenin en kısa zamanda yapılması afetin daha kötü sonuçlara gitmesini nleme açısından oldukça önemlidir (Güler, 2021). Medya aynı zamanda alınmakta olan önlemlerin geciktirilmemesi ve izlenmesi, etkilenen veya etkilenebilecek olan bireylerin konuya ilişkin yapılması ve yapılmaması gereken konularda uyarılması, söylentilerin ortadan kaldırılması, panik ve kafa karışıklılığının önlenmesi, iletişim kurulması, ihtiyaç duyulan noktaların tespit edilmesi ve dikkatlerin bu noktalara odaklanması, genel olarak yetkililere, gönüllü kişi ve kuruluşların yardım ve alınan önlemler konusunda etkilenen kişilere ulaşmasını sağlama, onları bilgilendirme ve güven verme konusunda yardımcı olma rolünü üstlenebilir (Sarma, 2021: 829).

Afet durumlarında toplumda bilgiye ihtiyaç artmakta, bireyler bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için medya araçlarına yönelmektedir. Bu süreçte medyadaki bilgi akışı kesintiye uğrarsa ya da gerçeği yansıtmayan bilgiler yer alırsa toplumsal düzeyde bir panik ortamı oluşabilir. Bunun için afet sonrası süreçte topluma verilen bilgilerin doğruluğu ve sürekliliği önem taşır. Özellikle sosyal medya afet durumlarında iletişim amacıyla kullanılan önemli platformlardandır. Bu platformlarda asılsız haber ve bilginin yayılmasını önlemek için; resmi kaynaklar tarafından güvenilir kanallar aracılığı ile bilgi akışını sürdürülmesi, asılsız haberlerin anında deşifre edilmesi böylece toplumun bilgi ihtiyaının karşılanması sağlıklı bir afet iletişimi için doğru bir yaklaşımdır (Mason vd. 2018: 246; npistanbul.com, 2023). Topluma ulaşmada yetkililerin en doğru medya unsurunu kullanarak doğru bilgiyi ulaştırması afet yönetimi konusunda büyük önem taşımaktadır.

3. KONUYA İLİŞKİN LİTERATÜR ÇALIŐMALARI

Dünyada ve Türkiye'de hayatı çok yönlü olarak olumsuz bir Şekilde etkileyen afetlerin önlenmesi, daha az hasarla atlatılması ve sağlıklı bir afet iletişimi kurulması için çeşitli akademik çalışmalar mevcuttur. Özellikle 6 Şubat depremlerinden sonra daha fazla üzerinde durulan bu çalışmalardan son yıllarda yapılanları genel olarak değerlendirmek gerekirse; Menon vd. (2016). 'Ensuring Reliable Communication in Disaster Recovery Operations with Reliable Routing Technque' başlıklı çalışmalarında afet durumlarında, kurtarma ve yardımlara ilişkin olarak kurtarma görevlileriyle afetzedeler arasında güvenilir ve sürekli bir iletişimin sağlanması için neler yapılabileceğini ele almışlardır. Cömert Beachler (2018), 'Afet Risk ve Zarar Azaltmada İletişim Stratejisinin Rolü' isimli çalışmasında afetlerde oluşan hasarların en aza indirilmesi ve toplumun afetler konusunda direnç kazanması için afet iletişiminin önemine vurgu yapmış, afet iletişiminin ve afet yönetiminin çok boyutlu olduğunu bu konuda gerekli tedbirlerin ve diyalojik iletişimin önemini anlatmıştır. Mason, vd. (2019), 'Disaster Communication: An Analıysis of the Digital Communication Strategies Used by the Medical Tourism Industry During the 2017 Caribbean Hurricane Season' isimli çalışmalarında 2017 yılında Karayipler'de yaşanan kasırgaya ilişkin olarak Karayip medikal turizm endüstrisinin kriz iletişim stratejilerini incelemiş, dijital platformlar aracılığıyla paylaşılan afet iletişimi konulu mesajların niteliğini değerlendirmişlerdir. Liu vd. (2020), 'Developing a Multi-Level Organization-Public Dialogc Communication Framework to Asses Social Media-Mediated Disaster Communication Engagement Outcomes' başlıklı çalışmalarında bir doğal afet sırasında afet yönetimi ile ilgili kuruluşların gönderdikleri Facebook mesajlarının diyalojik iletişim boyutunu incelemişlerdir. Usta ve Yükseler (2021), 'Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı ve Etik İkilimler: İzmir Seferihisar Depremi rneği' başlıklı çalışmada afet durumlarında sosyal medya kullanımına inceleyerek bu platformlarda paylaşılan haberlerin zaman zaman etik kurallarını ihlal ettiği bulgularına ulaşmış, konuya ilişkin hukuksal

düzenlemelerin yapılması konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Çanakçı vd., (2022), ‘Afet ve Kriz Yönetiminde Sosyal Medyanın Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Twitter Örneği’, isimli çalışmada, afet durumlarında sosyal medya kullanımı Twitter örneği üzerinden değerlendirilmiş, bu kullanımların olumlu yönleri ve eksiklikleri ele alınmış, afet durumlarında panik ve kaosu önlemek için gerekirse sosyal medya- Twitter kullanımının sınırlandırılması önerilmiştir. Yıldırım (2023), ‘Afetlerde Dijital İletişim ve Acil Çağrı Uygulamalarının Kullanılabilirliği Üzerine Bir İnceleme: AFAD Acil Çağrı’ isimli çalışmada afet iletişiminin önemine değinerek afetlerde dijital iletişimin kullanımına örnek olarak AFAD acil çağrı uygulamasının işlevselliğini incelemiş, uygulamanın avantaj ve dezavantajlarını değerlendirmiştir. Demir, M. (2023), ‘06 Şubat Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrasında Sosyal Medya Kullanımının Yansımaları’, başlığı altında 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen ve 11 ilimizi etkileyen büyük depremde sosyal medyanın nasıl kullanıldığını, sosyal medya paylaşımlarının doğru kullanımı can kurtarıırken yanlış haberlerin panik ve kaosa yol açtığını anlatmıştır. Boztepe Taşkıran (2023), ‘Afet İletişimi Nedir, Ne Değildir?’ başlıklı çalışmada afet iletişimini tanımlayarak afet yönetiminin ve iletişimin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Erkaraman (2023), ‘Sosyal Medyanın Depremlerde Kullanımı: 6 Şubat Pazarcık ve Elbistan Depremleri Örneği’ isimli çalışmada 6 Şubat depremlerinde sosyal medya kullanımını ve bunun önemini incelemiş, 6 Şubat depremleri ile 1999 Marmara depremindeki iletişim faaliyetlerini karşılaştırarak alınması gereken önlemlere ilişkin çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bozkurt, Y. ve Demir, T. (2023) ‘Afet Yönetiminde İletişim ve Medya Üzerine Bir Değerlendirme: Kahramanmaraş Merkezli Depremler’ adını taşıyan çalışmalarında yaşanan bir afet sırasında iletişim araçlarının ve alt yapının zarar görmesi sebebiyle bu süreçte sosyal medyanın etkili bir afet iletişim aracı olarak kullanabileceğini, sosyal medya kullanımının afet sürecinin başarısına olumlu katkı sağladığını dile getirmişlerdir. Boztepe Taşkıran ve Ağca (2023), ‘Kamusal Halkla İlişkiler Perspektifinden Afet İletişimi ve Sosyal Medya Kullanımı: Orman Yangınları Üzerine Bir İnceleme’ başlıklı çalışmalarında, 2021-2022 yıllarında Türkiye’de yaşanan orman yangınları konusunda sosyal medyanın kullanımını araştırmışlardır. Çalışmada Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Tarım ve Orman Bakanının resmi X hesapları incelenerek orman yangınları konusunda sosyal medyanın özellikle bilgilendirmek, meşrulaştırmak ve açıklama yapmak için kullanıldığı tespit edilmiştir. Aslantaş (2023), ‘Geleneksel Medyadan Sosyal Medyaya Afet İletişimi, Toplum ve Afet İlişkisi’ isimli çalışmada afet iletişiminde geleneksel medyanın ve sosyal medyanın üstlendiği rolleri incelemiş, afet iletişiminde yaşanan değişimi ele almıştır. Koluman vd. (2024) ‘Kriz Anlarında Kitle İletişim Araçları: Afet Dönemlerinde Televizyon Yayıncılığı Üzerine Bir Araştırma’ isimli çalışmalarında afet iletişiminde televizyonun nasıl bir rol üstlendiğini ve internet yayıncılığı ile televizyonun karşılaştırmasını yaparak afet durumlarında doğru ve güvenilir bilgi elde etmede televizyonun önemine vurgu yapmışlar, yaptıkları araştırma sonucunda afet iletişiminde televizyon haberciliğinde dezenformasyon ihtimalinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatür taramasında ele alınan çalışmalar değerlendirildiğinde genellikle deprem, orman yangını, kasırga gibi toplumu ve hayatı derinden etkileyen doğal afetlerin ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalarda afet durumunda medyanın etkisi ve sosyal medya kullanımı değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi afetler konusunda afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrası iletişimde medyanın doğru kullanımı oldukça önem taşımaktadır.

4. SONUÇ

Her yıl dünya üzerinde deprem, çığ, sel, yangın, kasırga, tsunami, kuraklık, baraj yıkılmaları, maden patlamaları, nükleer kazalar, kimyasal ve endüstriyel kazalar, ulaşım kazaları

gibi onlarca afet meydana gelmektedir. Bu afetlerin bir kısmı doğal sebeplerle olurken önemli bir kısmı da insan faaliyetlerinin sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu afetler sonucu insanoğlu can ve mal kaybına uğramakta, toplumsal boyutta çeşitli kayıplar ve acılar yaşanmaktadır. İnsan hayatında varlığını her zaman devam ettirecek olan bu afetleri önlemek ya da afet meydana geldiğinde sonuçlarını en az hasarla atlatabilmek için toplumların afetler konusunda bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve hazırlıklı olması gerekir. Bu bilinçlendirme sürecinde toplumun farklı kesimlerine ulaşabilmek için çeşitli medya unsurlarının kullanılması zorunlu bir ihtiyaçtır. Afet iletişimi dediğimiz bu süreçte doğru zamanda doğru bilgiyi elde edebilmek için doğru medyanın kullanılması önemlidir.

Afetler sırasında medya kullanımı çok yaygındır. Afet iletişiminde unutulmaması gereken önemli bir nokta medya sadece bir araçtır ve nasıl kullanıldığına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz sonuçlara yol açabilir. Medyanın olumlu etkileri, olayı resmi bir felaket olarak tanımlaması ve kamuoyunu bilgilendirmesi, böylece bir farkındalık yaratarak yardım kuruluşlarının harekete geçmesini sağlamasıdır. Aynı zamanda medya, özellikle sosyal medya anlık bilgi sağlar. Herhangi bir afetle ilgili olarak toplumun bilgilendirilmesi afetin anlaşılabilirliği üzerinde olumlu bir etki yaratır. Afetler sırasında özellikle resmi haber kanalları daha güvenilir kabul edilir. Afet zamanlarında medya kamu güvenliğine ilişkin olarak geçit vermeyen yollar, devrilen elektrik direkleri, kopan iletişim hatları gibi çeşitli konularda halkı bilgilendirir. Afet bölgelerine yapılacak yardımlar konusunda ihtiyaç durumuna göre yönlendirme yapabilir. Afetlerin gidişatı hakkında kamuoyunu bilgilendirerek toplumun bilgi ihtiyacını giderir. Ancak medya abartılı haberler ile toplumda panik yaşanmasına da yol açabilir. Bazı haberleri yanlış yansıtarak toplumu yanıltabilir. Bazen medya mensupları afet bölgesinde yığılmaya ve tıkanıklığa yol açabilir.

Afetler sırasında medyanın üzerine düşen rolü tam olarak gerçekleştirebilmesi için afet yönetim kurumları ile daha yakın çalışma ilişkilerine yönelik kurumsal bir çerçevenin çizilmesi ve oluşturulması önemlidir. Bunun için, bütün medya kuruluşlarının afete ilişkin bilgilere eşit, hızlı ve etkili bir şekilde erişiminin sağlanması, bu konuda gerekli teknolojik altyapının oluşturulması, medya mensuplarının afet ve kriz durumlarında neler yapacakları konusunda eğitilmesi gereklidir. Etkin bir afet iletişiminin afetlerin en az hasarla atılması konusunda oldukça önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Bu konuda doğru medya araçlarının kullanılarak doğru ve hızlı haberin üretilmesi ve yayılmasını sağlamak medyanın görevidir (Sarma, 2021: 834-835).

Afet öncesi toplumun bilinçlendirilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması, afet sırasında ve sonrasında yapılacak çalışmalarla ilgili olarak medyanın rolü büyüktür. Bu konuda afetin özelliğine ve toplumun ihtiyacına göre geleneksel medya veya sosyal medya kullanımının doğru tespit edilmesi, medya araçları kullanılarak topluma doğru bilgi aktarılması, oluşturulan haberlerin etik çerçevede olması, panik ve kaos yaratmaması afetlerin olumsuz etkilerini azaltmada oldukça önemlidir. Yaşanan afetle ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstererek gerekli tedbirleri alması ve toplumu bilgilendirmesi gerekir.

Afet durumunda toplumla çift yönlü, diyalojik bir iletişim ve iş birliği kurularak afetlerin toplumda sebep olduğu olumsuz etkileri en aza indirilmeye çalışılmalıdır. Afetlerde, afete maruz kalanların yakınlarının akıbeti ve afete ilişkin çözüm yolları konusunda karşılıklı güvenilir bir muhatap bulmak toplumu psikolojik yönden olumlu bir şekilde etkileyeceğinden medyanın bu konuda vatandaşla ilgili kurumlar arasında üstleneceği köprü görevi oldukça önemlidir. Medya bu görevinin yerine getirirken yetkililerden aldığı bilgiler çerçevesinde hızlı ve doğru haber üretip toplumu bilgilendirmeli, panik ve kaosa yol açacak yanlış haberler konusunda hassasiyet göstermeli, medya mensupları afet bölgesinde yığılma ve tıkanmalara yol açmamalıdır.

Herhangi bir afet durumunda haberleşme amaçlı kurumsal ya da bireysel düzeyde sosyal medya kullanımı da yaygın bir uygulamadır. Sosyal medyada paylaşılan yanlış haberler toplumda paniğe yol açarak afetin olumsuz sonuçlarını arttırabilir. Ayrıca afet sürecinde yalnızca gerekli bilgilerin paylaşılması bilgi kirliliğini önleyici bir yaklaşımdır. Sosyal medyada afete ilişkin çok fazla ve çeşitli haberlerin paylaşımı kafa karışıklığına yol açarak afete müdahalede olumsuz sonuçlara yol açabilir. Toplumun kaygı düzeyini arttırabilir. Sosyal medya kullanımında paylaşılan haberlerin güvenilir bir kaynaktan elde edilmiş kısa, öz doğru bilgilerden oluşması haberin güvenilirliğini artırır. Bu bağlamda kurumsal ya da bireysel düzeyde afete ilişkin bilgi paylaşımında dezenformasyona yol açmamaya dikkat etmek önemli bir sorumluluktur.

İncelenen çalışmalarda da görüldüğü gibi herhangi bir afet durumunda doğru zamanda, doğru medyayı kullanarak, doğru haber paylaşımı oldukça önemlidir. Toplumun afet konusunda doğru bilgiye ulaşarak daha doğru hareket etmesi, afetlere daha kolay müdahale edilmesi ve afetlerin sonuçlarının daha az hasarla atlatılmasına katkı sağlar. Aynı zamanda medyanın eğitici rolünü kullanarak afetler konusunda gerekli eğitimlerin verilmesi yoluyla toplumun bilinçlendirilmesi de medyanın önemli bir sorumluluğudur ve bu yaklaşım son zamanlarda yaygınlaşan orman yangınları gibi özellikle insan kaynaklı afetlerin önlenmesinde faydalı olabilir. Kısacası afet iletişimi konusunda medyanın afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrası çeşitli fonksiyonları vardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that she has no conflict of interest.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support

KAYNAKÇA

- Aslantaş, M. (2023), Geleneksel Medyadan Sosyal Medyayı Afet İletişimi, Toplum ve Afet İlişki, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (2), DOI: 10.35379/cusosbil.1333879, 776-789.
- Boztepe Taşkıran, H. (2023). Afet İletişimi Nedir, Ne Değildir?. *Yeni Medya Dergisi*, 14 (14), Bahar Spring, 350-363.
- Boztepe Taşkıran, H. ve Ağca, M.E. (2023). Kamusal Halkla İlişkiler Perspektifinden Afet İletişimi Ve Sosyal Medya Kullanımı: Orman Yangınları Üzerine Bir İnceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, DOI: 10.56676/kiad.1251910, 1-24.
- Bozkurt, Y. ve Demir, T. (2023). Afet Yönetiminde İletişim ve Medya Üzerine Bir Değerlendirme: Kahramanmaraş Merkezli Depremler. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11, 21-32.
- Çalışkan, M. ve Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 254-277.
- Çanakçı, M. Öztürk, S. ve Şaşmazlar, C. (2022). Afet ve Kriz Yönetiminde Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Twitter Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (3), 882-897.
- Cömert Baechler, N. (2018). Afet, Risk ve Zarar Azaltmada İletişim Stratejisinin Rolü. *Conference: Natural Hazards and Disaster Management, 04-06 Mayıs 2018(ıshad2018 Sakarya Turkey)*, 809-817.
- Demir, S. T. (2023). Afet Medyası ve Medya Afeti: 6 Şubat Kahramanmaraş Depreminin Anımsattıkları, *TRT Akademi*, 8 (18), Mayıs, 709-717.
- Demir, M. (2023). 06 Şubat Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrasında Sosyal Medya Kullanımının Yansımaları, *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 5 (2), 248-269.
- Erkaraman, M. (2023). Sosyal Medyanın Depremlerde Kullanımı: 6 Şubat Pazarcık ve Elbistan Depremleri Örneği, *Social Sciences Studies Journal*, 7338-7347.
- Ergin Çağatay, H.H. ve Özel. M. (2024). Türkiye'de Kaymakamlıklarına Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal İletişim Bakımından Değerlendirilmesi: İstanbul'daki Kaymakamlıklar Üzerine Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12 (1), Mart 2024, 589-623.
- Geçikli, F. (2019). Halkla İlişkiler ve İletişim, *Beta Basım Yayım Dağıtım Anonim Şirketi*, İstanbul, 2. Baskı.
- Güler, Ö.R. (2021), 21. 02. 2024 tarihinde <https://www.kobiaktuel.com.tr> adresinden alındı.
- Güngör, N. (2020). İletişim: Kuramlar, Yaklaşımlar. *Siyasal Kitabevi*, Ankara, 5. Baskı.
- Güzel, C. (2020). Sosyal Medyanın Neliği, Gelişimi ve Kullanım Alanları Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Sosyolojik Düşün*, 5 (2), 93-112. DOI:10.37991/ sosdus. 834698
- İlgın, H.Ö. Şahin, A. ve Kurtuluş, M. (2023). Afet İletişimi Çerçevesinden Afet Döneminde Dijital Kanalların Kullanımı; Üniversiteler Üzerine Bir Analiz, *ResearchGate*, DOI:10.58830/ozgur.pub63.c224, 61-90.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet Yönetimi: Beklenmeyeni Beklemek. En Kötüsünü Yönetmek*, T. C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul.
- Koluman, H.; Özşirin , S. ve Aslan, P. (2024). Kriz Anlarında Kitle İletişim Araçları: Afet Dönemlerinde Televizyon Yayıncılığı Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 11(1), 205-225-<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1349361>.
- Liu, W. Xu, W. ve Tsai, J.Y. (2020). Developing a Multi-Level Organization-Public Dialogic Communication Framework to Asses Social Media-Mediated Disaster Communication Engagement Outcomes, *Public Relations Review*, 46 (4), 1-9, 15. 03. 2024 tarihinde <https://doi.org/10.106/j.pubrev.2020.101949>, adresinden alındı.

Mason, A.; Flores, L. Liu, P. Spencer, E. Gire, T.G. ve Tims, K. (2019). Disaster Communication: An Analniysis of the Digital Communication Strategies Used by the Medical Tourism Industry During the 2017 Caribbean Hurricane Season. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2(3), 241-259. <https://doi.org/10.1108/JHTI-03-2018-0021>.

Menon, V. G., Parthrose, J. P. ve Priya, J. (2016). Ensuring Reliable Communication in Disaster Recovery Operations with Reliable Routing Technque. *Mobile Information Systems*, 18.02.2024 tarihinde <https://www.hindawi.com/journals/misy/2016/9141329/> adresinden alındı. <http://doi.org/10.1155/2016/9141329>.

Öztürk, M ve Demir, Y. (2023). Bilgilendirme ve Kaos Arasında: Afet Yönetiminde Medyanın Rolüne Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz. *TRT Akademi*, 8 (18), 506-527.

Sarma, R.J. (2021). Media ve Disaster Management: The Role of Media. *International Journal of Advances in Engineering and Management*, 3 (10), October, 827-833.

Sarman, A. (2023), Depremde Medya/Sosyal Medya Kullanımı ve Yapılan Haberlerin Çocuklar Üzerindeki Etkisi. Öztürk Musa ve Kırcı Mustafa (Ed.) *Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler* içinde (389-400), Gaziantep: Özgür Yayınları.

Spence, P. R. Lachlan, K. A. ve Griffin, D. (2007). Crisis Communication. Race and Natural Disasters, *Journal of Black Studies*, 37 (4), 539-562.

Soydan, E. ve Alpaslan, N. (2014) Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi. *İstanbul Journal Of Social Sciences*, Summer 7, 53-64.

Şahin, D. ve Zengin Demirbilek, E. (2023). Doğal Afet ve Kriz Yönetiminde Sosyal Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Merkezli Deprem Felaketi Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 322-333.

Tekin, G. ve Yazgan, J. (2018). Afet Yönetim Sürecinde Medyanın Rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (19), 367-374.

Toker, H. (2016). Afet Kavramı ve İletişim, Toprak Karaman Zerrin ve Altay Asuman (Ed.) *Bütünleşik Afet Yönetimi* içinde (249-275), İzmir: İlkem Yayınları.

Usta, E. ve Yükseler, M. (2021). Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı ve Etik İkilemler: İzmir Seferihisar Depremi Örneği, *Afet ve Risk Dergisi*, 4 (2), 249-269.

Yan, L. ve Pedraza-Martinez, A. J.(2019). Social Media for Disaster Management: Operational Value of the Social Conversation, *Production and Operations Management*,28 (10), October, 2514-2532.

Yıldırım, A. (2023). Afetlerde Dijital İletişim ve Acil Çağrı Uygulamalarının Kullanılabilirliği Üzerine Bir İnceleme: AFAD Acil Çağrı. *TRT Akademi*, 8 (18), 552-573.

Yılmaz, S. (2024). 22.05.2024 tarihinde <https://www.pratolye.com/afetlerle-ic-ice-gecen-bir-yasamda-afet-yonetimi-ve-afet-iletisimi> adresinden alındı.

Zafer, C. ve Vardarlıer, P. (2019). Medya ve Toplum. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), Kasım, 355-361.

Zemp, H. (2010). Natural Hazards: Changing Media Enviroments and the Efficient Use of ICT for Disaster Communication, in *Advanced ICT for Disaster Management and Threat Detection: Collaborative And Distributed Frameworks*. (Edited by) E. Asimakopoulou & N. Bessis, 46-64, İnpriint of IGI Global, Hershey-Newyork.